

Een leerling van het Thorbecke Voortgezet Onderwijs maakt een animatiefilm. Alle leerlingen krijgen les in multimediale technieken (foto: Dieuwertje Komen).

Veel aandacht voor kwaliteit cultuureducatie

Van Critical Friends tot Keurmerk

Nu het kwantitatief goed gaat met de cultuureducatie richt de aandacht zich steeds meer op verbetering van de kwaliteit. Zo blijkt onder meer uit het onderzoek van Ann Bamford naar cultuureducatie in Nederland. Met keurmerken voor centra voor de kunsten en cultuurprofiel scholen neemt het veld de kwaliteitsverbetering zelf ter hand. Ook zijn scholen en culturele instellingen met elkaar in gesprek.

Bijna 90% van de scholen doet inmiddels mee aan de *Regeling Versterking Cultuureducatie Primair Onderwijs* en in het voortgezet onderwijs is de besteding van de vouchers toegenomen tot 80%, zo blijkt uit het onderzoek in opdracht van de onderwijsinspectie. Ook is er zeker geen gebrek aan cultureel aanbod voor de scholen. Maar dit alles wil nog niet zeggen dat cultuureducatie altijd doel treft bij de leerlingen. Soms ontbreekt een stevige samenhang in het aanbod, zodat zij de activiteiten als los zand ervaren en de doorlopende leerlijn hiaten vertoont. Een heldere visie van de school op de functie van cultuureducatie en een intensievere samenwerking tussen scholen en culturele instellingen kunnen hierin verbetering brengen. Zodat kwantiteit en kwaliteit gelijk op gaan.

Maar wat is een kwalitatief goede culturele school en wat is een kwalitatief goede culturele instelling? Langs allerlei wegen probeert men hier heldere criteria voor te vinden.

KRITISCHE VRIENDEN

Wat zijn nu precies de bouwstenen die het verschil maken, zodat cultuureducatie écht beklijft? Dat vroeg Corine van Impelen, senior adviseur bij de Maatschap voor Communicatie, zich af. Het ministerie van OCW nam dit communicatiebureau in de arm om mee te denken over kwaliteitsverbetering in het primair onderwijs. Met als resultaat het project *Critical Friends*, waarin leerkrachten en medewerkers van culturele instellingen als kritische vrienden met elkaar in gesprek gingen. Van Impelen: "We hebben daarvoor een tiental culturele activiteiten geselecteerd, verspreid over het land en verdeeld over diverse kunst disciplines en leeftijdsgroepen. Na afloop blikten de betrokkenen terug aan de hand van criteria als betrokkenheid, professionaliteit, toegankelijkheid en continuïteit."

Waar moeten scholen vooral op letten? "Een eigen visie van de school op cultuureducatie is als basis een *must*", onderstreept Van Impelen. "Ook is het belangrijk dat leerkrachten zich bewust zijn van de rol die zij spelen in de overdracht van cultuur." Zo ging een leerkracht tijdens de les van een kunstenaar de klas uit om koffie te drinken, vertelt zij. Hij wilde de kunstenaar niet voor de voeten lopen, maar op de kinderen kwam dit over

als desinteresse. "Je moet dus heel bewust je betrokkenheid en enthousiasme laten zien. Zelfbewustzijn maar ook zelfreflectie van de docent spelen een rol", concludeert ze.

Ook culturele instellingen moeten een eigen visie ontwikkelen op kunst in relatie tot kinderen en hen steeds aanspreken in hún taal en op hún niveau. "Je moet niet alleen informatie overdragen. Het gaat ook om verrassen en verwonderen en het gevoel aanspreken, zodat kinderen ervaren dat kunst écht iets van henzelf is."

Kunstenaar Joka Boeke-Beltman, die meedeed mee aan het project *Het geheim van de steenfabriek* met een speurtocht rond Museum steenfabriek De Werklust in het dorp Losser, beaamt dit. De kinderen kregen niet alleen informatie over de geschiedenis van de fabriek, ze gingen ook zelf aan de slag. "Als ze zelf iets mogen maken van een bonk klei, moet je hen daarbij de ruimte geven om hun fantasie de vrije loop laten. Dan ervaren ze zélf wat cultuur teweeg kan brengen."

In de samenwerking tussen school en cultuurinstelling gaat het om blijvende betrokkenheid van beide partijen, benadrukt Van Impelen. Gemakzucht is de dood in de pot: "Als je denkt: het loopt al jaren goed zo, we gaan gewoon op dezelfde lijn door, hoe kritisch ben je dan nog? Reflectie op elkaars inbreng blijft belangrijk."

Jan van Zijverden, hoofd educatie bij het Fries Museum in Leeuwarden, vond het een eyeopener om de activiteiten rond de audiotour *Met mevrouw Rommelkont het museum rond zó* intensief met elkaar te evalueren. "Wij zitten als museum erg op de inhoud van de educatie, terwijl leerkrachten ook op het sociale aspect letten",

"Soms profileren scholen zich met drama of muziek, maar dan denk je: gaat het om af en toe een workshop of is het echt een profiel?"

Henk Visscher, voorzitter van de Vereniging CultuurProfiel scholen en coördinator van de Afdeling Kunst en Cultuur op het Thorbecke Voortgezet Onderwijs in Rotterdam

“Veel activiteiten in het onderwijs blijven steken op het niveau van een kennismaking met steeds weer een andere kunstdiscipline.”

Corine van Impelen, senior adviseur bij de Maatschap voor Communicatie

vertelt hij. “Ontvang de kinderen eerst met limonade, zeiden de leerkrachten, dan voelen ze zich welkom.” Ook kwamen ze met elkaar tot de conclusie dat de educatie beter kan worden toegespitst op de diverse leeftijdsgroepen van de leerlingen. “Als museum-docenten zich specialiseren in ofwel het primair ofwel het voortgezet onderwijs komt de didactiek op een hoger plan.”

KEURMERK OP DE DEUR

Kwaliteitsverbetering is niet alleen een wens van beleidsmakers, die behoefte leeft ook in het veld. Zo is in het najaar van 2007 de Vereniging CultuurProfiel-scholen opgericht, omdat de leden de kwaliteit van deze scholen in het voortgezet onderwijs wilden waarborgen. Voorzitter Henk Visscher, die ook coördinator is van de Afdeling Kunst en Cultuur op het Thorbecke Voortgezet Onderwijs in Rotterdam: “Soms profileren scholen zich met drama of muziek, maar dan denk je: gaat het om af en toe een workshop of is het echt een profiel? Het lidmaatschap van onze vereniging geldt als een keurmerk, scholen worden gevisiteerd en beoordeeld voor ze lid mogen worden.” De vereniging telt inmiddels 26 leden en een vergelijkbaar aantal hoopt binnenkort voor het keurmerk in aanmerking te komen. Om beginnende

Project Met mevrouw Rommelkont het museum rond van het Fries Museum Leeuwarden, een van de deelnemers aan het project *Critical Friends* (foto: Paul van der Klei).

Project *Het Geheim van de Steenfabriek* van Museum steenfabriek De Werklust in het dorp Losser, een van de deelnemers aan het project *Critical Friends* (foto: Paul van der Klei).

cultuurprofiel-scholen vooruit te helpen, werkt de vereniging met een ‘meester-gezelstructuur’, waarbij ervaren scholen de beginners van advies voorzien.

Wat moet een school doen om het bordje Erkende Cultuurprofiel-scholen op de deur te krijgen? “Het draait om structurele verankering van kunst in het onderwijs”, zegt Visscher. “De school moet een visie op cultuur in het beleidsplan hebben opgenomen, er structureel geld voor uittrekken en liefst ook samenwerken met culturele instellingen. Ook een inhoudelijke link tussen kunst en andere vakken als de talen of maatschappijleer ligt voor de hand op een cultuurprofiel-scholen.”

Binnen de grenzen van het keurmerk kan elke school het cultuurprofiel anders inkleuren en dat vraagt ook om andere invalshoeken voor kwaliteitsverbetering: “Zo maken we bij de vereniging onderscheid tussen educatie *door middel van* kunst en educatie *in* kunst.” Op zijn school, het Thorbecke Voortgezet Onderwijs, draait het om educatie *in* kunst. “Leerlingen kunnen kiezen tussen een profiel in de podiumkunsten of een profiel beeldende vorming. In beide gevallen werken we alleen met gespecialiseerde kunstvakdocenten.” Als je die niet in je docententeam hebt, moet je het uitbesteden aan een instelling die wel vakdocenten in huis heeft. Zeker als het gaat om actieve kunstbeoefening is dat noodzakelijk, vindt hij.

Op cultuurprofiel-scholen in het speciaal onderwijs is kunst een middel om de persoonlijke ontwikkeling en de communicatieve vaardigheden van de leerlingen te stimuleren. “Dat vraagt om docenten die ook over therapeutische kwaliteiten beschikken”, vindt hij. Ook is er verschil tussen cultuurprofiel-scholen met ‘cultuur in de breedte’ en ‘cultuur in de diepte’. De Katholieke Scholengemeenschap Etten-Leur is een voorbeeld van het laatste en kreeg het keurmerk door de kwaliteit van de lessen media-educatie, die leerlingen van alle leerjaren volgen. Op de Stedelijke Scholengemeenschap Nijmegen is het profiel cultuurbreed en doen leerlingen mee aan groepen die variëren van musical en cabaret tot film of muziek.

Cultuurcoördinator Peter Seijbel vindt het belangrijk dat zijn scholieren leren ‘hoe ze zichzelf met alle mogelijke middelen kunnen uiten’. Maar de school let ook op jong

“Elke gemeente zou een onafhankelijk cultuurloket moeten krijgen dat scholen helpt om het kaf van het koren te scheiden.”

Otto Berg, projectleider kwaliteitszorg bij de branchevereniging Kunstconnectie

talent. Om talentvolle jongeren de kans te geven hun kwaliteiten te ontwikkelen, vraagt de school ook professionals uit het vak, zoals acteur Peter Faber of cabaretière Karin Bloemen om les te komen geven.

CERTIFICAAT OP MAAT

Ook de culturele wereld werkt actief aan kwaliteitsverbetering. Otto Berg is projectleider kwaliteitszorg bij de branchevereniging Kunstconnectie, waarbij zo’n 200 centra voor de kunsten, muziekscholen en provinciale instellingen voor kunst en cultuur zijn aangesloten. “Scholen krijgen te maken met allerlei aanbieders en weten vaak niet hoe ze het kaf van het koren moeten scheiden”, zegt hij. “Wij zien het als onze taak om zélf de kwaliteitszorg in onze sector aan te pakken. Als je als school een product afneemt, moet je er toch op kunnen vertrouwen dat je krijgt wat je is beloofd?” Daarom heeft Kunstconnectie, in overleg met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het Interprovinciaal Overleg, een certificeringssysteem ontwikkeld. Om het systeem in de praktijk te testen, draait sinds 2006 draait de *Pilot Kwaliteitszorg & Certificering*. “Het systeem biedt culturele instellingen de mogelijkheid om de kwaliteit van hun werk extern te laten toetsen”, zegt Berg. Dit proces verloopt in een drietal stappen: een

Project Met mevrouw Rommelkont het museum rond van het Fries Museum Leeuwarden, een van de deelnemers aan het project *Critical Friends* (foto: Paul van der Klei).

Na het bezoek aan de steenfabriek te Losser gaan de betrokken partijen als kritische vrienden om de tafel zitten om terug te kijken hoe het project *Het Geheim van de Steenfabriek* verlopen is (foto: Paul van der Klei).

zelfevaluatie om de sterke en zwakke punten in kaart te brengen, een periode om verbeteringen door te voeren en de formele toetsing door het onafhankelijk bureau Hobeon Certificering.

Waar struikelen instellingen over als het gaat om kwaliteit? “Het is een ingewikkeld werkveld, met allerlei aanbieders die soms hemelsbreed van elkaar verschillen. Zo werken instellingen op het gebied van nieuwe media vaak met ongediplomeerde docenten. Maar als ze goed werk leveren, moet je ze niet zomaar uitsluiten. Het voordeel van ons certificeringssysteem is dat het de ruimte biedt hen te helpen met een toetsing op maat, die recht doet aan hun eigenheid.”

Het vinden van didactisch goed geschoolde kunstvakdocenten is sowieso een probleem, zegt Berg. “Studenten die van de kunstvakopleidingen komen, zijn vaak onvoldoende toegerust voor het onderwijs, terwijl ze daar wél vaak terecht komen. Ze denken: ‘ik kom op het podium te staan’ en niet ‘ik ga lesgeven’. Met actieve kunsteducatie kunnen ze nog wel uit de voeten, maar de receptieve en reflectieve kant of het werken met een doorlopende leerlijn blijft onderbelicht. Met als gevolg dat ze het overzicht missen en iedereen het op zijn eigen manier doet.” Wat dat betreft vraagt de regeling voor Beroepskunstenaars in de Klas om een langere doorlooptijd.

Kwaliteitszorg is voor veel instellingen relatief nieuw. Daarom biedt Kunstconnectie scholing aan op dat gebied, met trainingen die variëren van een algemene oriëntatie op kwaliteitszorg tot het ontwikkelen van een doeltreffend personeelsplan of het aanscherpen van het beleidsplan op dit vlak.

SAMENHANGEND PLAATJE

Aandacht voor de kwaliteit van docenten blijkt een terugkerend thema te zijn. Maar wat kunnen scholen en culturele instellingen doen om meer samenhang aan te brengen in het pakket aan kunsteducatieve activiteiten? Van Impelen: “Veel activiteiten in het onderwijs blijven steken op het niveau van een kennismaking met steeds weer een andere kunstdiscipline. Maar als je een kwaliteitsslag wilt maken, moet je ook aan verdieping

denken. Na het snuffelen moet er een vervolg op komen, zodat er een opbouw komt in het leerproces. Berg beaamt dit: "Je ziet bijvoorbeeld dat leerlingen enthousiast zijn gemaakt voor muziek, maar daarna gebeurt er niets meer. Terwijl je moet zorgen dat er een vervolg komt, bijvoorbeeld door het volgen van muzieklessen in een muziekschool in de wijk." Hij denkt dat het werken met kwaliteitskeurmerken hieraan kan bijdragen. "Het voordeel hiervan is dat instellingen met zo'n keurmerk in een gemeenschappelijk netwerk zitten en met een gerust hart naar elkaar door kunnen verwijzen. Dat gebeurt nu al binnen onze centra voor de kunsten, die zowel binnen- als buitenschools aanbod hebben. Dan ziet een docent: hé, die leerling is écht goed in drama, die verwijs ik door naar een theatercursus. Dan kun je echt iets opbouwen. Instellingen met een keurmerk beschikken over een divers aanbod met doorlopende leerlijnen en kunnen de samenhang in de diverse culturele activiteiten op scholen bevorderen." Berg vindt ook dat elke gemeente een onafhankelijk cultuurloket zou moeten krijgen. "Dat helpt scholen om het kaf van het koren te scheiden en kan hen doorverwijzen voor een geschikte *follow up* na een cultureel project. Nu fungeren centra voor de kunsten vaak als loket, maar het probleem is dat ze zelf ook aanbod hebben en daardoor niet onafhankelijk zijn."

In het digilab krijgen leerlingen les in het maken van computergames (foto: Diewertje Komen).

Wat kunnen scholen zélf doen om ervoor te zorgen dat culturele activiteiten goed op elkaar gaan aansluiten? Van Impelen raadt hen aan projecten te documenteren. "Als je het proces volgt en vastlegt, met tekst, foto's en videobeelden, kun je terugblikken op hoe het is gegaan en in welke richting het zich kan gaan ontwikkelen. Zo kun je als school zorg dragen voor een stevige, doorlopende leerlijn. Scholen en culturele instellingen die vooraf heldere afspraken maken en deze afspraken achteraf met elkaar evalueren, komen samen een heel eind."

Als alle partijen de handen ineen slaan komt de kwaliteit in de toekomst op een steeds hoger plan te liggen. Zodat alle losse puzzelstukjes in de cultuur-educatie uiteindelijk één samenhangend plaatje gaan vormen. ●

MEER INFORMATIE

CRITICAL FRIENDS

De resultaten van het project *Critical Friends*, uitgevoerd door de Maatschap voor Communicatie in opdracht van het ministerie van OCW, zullen onder meer worden gebruikt bij de Cursus Interne Cultuurcoördinator en de nieuwe tweejarige Masteropleiding Kunsteducatie van het AertEZ Expertisecentrum Kunsteducatie. Meer informatie en verslag aanvragen: Maatschap voor Communicatie Corine van Impelen T 030-2710 427 corine@mvc.nl www.mvc.nl Verslag downloaden (vanaf september): www.cultuurplein.nl

STEUNPUNT CULTUUR-PROFIELSCHOLEN

Het ministerie van OCW heeft een Steunpunt Cultuurprofiel scholen opgericht, een samenwerking van de KPC Groep en het SLO. Een verzoek tot ondersteuning kan worden ingediend middels een format, dat te downloaden is via de website van KPC Groep: www.kpcgroep.nl/cultuurprofiel scholen Meer informatie: Vereniging CultuurProfiel scholen Henk Visscher T 010-2890 450 hvisscher@tvo-rotterdam.nl

CERTIFICERING KUNSTEDUCATIE EN AMATEURKUNST

Sinds 2006 kunnen instellingen en opleidingstrajecten in de kunst-educatie en amateurkunst zich laten certificeren onder auspiciën van de Stichting Certificering Kunsteducatie & Amateurkunst. Het verlenen van het keurmerk gebeurt op basis van het Kwaliteitskader Kunsteducatie & Amateurkunst. Instellingen kunnen een toetsing op maat laten uitvoeren door het bureau Hobeon Certificering. Meer informatie: Kunstconnectie Otto Berg T 030-2303 740 www.kunstconnectie.nl > kwaliteitszorg www.certificering-ka.nl

PUBLICATIES

- Het onderzoek *Netwerken en verbindingen: arts and culture in the Netherlands* van Ann Bamford Downloaden: www.cultuurplein.nl Bestellen en kosten: www.postbus51.nl € 22,-
- *Open ramen, open deuren*, Geert Drion, over kwaliteitsverbetering en het aansturen van professionals in de kunsteducatie. Bestellen en kosten: www.managementboek.nl € 29,15
- *Jeukende vingers, handen uit de mouwen*, Consumentengids, juli/augustus 2007. Downloaden: www.kunstconnectie.nl > kwaliteitszorg > laatste nieuws kwaliteitszorg & certificering

EERDER VERSCHENEN ARTIKEL EN OVER DIT ONDERWERP IN BULLETIN CULTUUR & SCHOOL

- Nummer 51, maart 2008: *Katern, Portret: Katholieke Scholengemeenschap Etten-Leur*
- Nummer 48, mei 2007: *Is er een magisch moment in je les?*
- Nummer 46, maart 2007: *Op naar een keurmerk voor cultuurprofiel scholen*
- Nummer 42, april 2006: *Kunst: doel of middel?*
- Nummer 42, april 2006: *Een helder cultuurbeleid dankzij Cursus Interne Cultuurcoördinator* Downloaden: www.cultuurplein.nl/bulletin/bulletinpdf

Leerlingen Kunst en Cultuur van het Thorbecke Voortgezet Onderwijs hebben twee uur drama en dans per week, gegeven door een professionele dansdocent in een dansstudio in de school (foto: Diewertje Komen).